

Broj:13-056/26-1183

Podgorica, 09.07.2026. godine

SEKTORSKA ANALIZA

**za utvrđivanje prijedloga prioritetnih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava
za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija
iz budžeta Crne Gore u 2027. godini**

Sektorska analiza se sačinjava na osnovu strateških i planskih dokumenata odnosno propisa u odgovarajućoj oblasti od javnog interesa uz konsultacije sa zainteresovanim nevladinim organizacijama, i predstavlja osnov za utvrđivanje prioritetnih oblasti i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u narednoj godini, u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama. Sektorska analiza se priprema u tekućoj za narednu kalendarsku godinu radi blagovremenog planiranja visine sredstava koja će biti opredijeljena na pozicijama ministarstava nadležnih za oblasti koje Vlada utvrdi kao prioritetne za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija. Analiza će poslužiti i za pripremu javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti koja će biti utvrđena kao prioritetna.

1. OBLASTI OD JAVNOG INTERESA U KOJIMA SE PLANIRA FINANSIJSKA PODRŠKA ZA PROJEKTE I PROGRAME NVO

1.1. Navedi u kojim oblastima od javnog interesa (iz člana 32. Zakona o NVO) iz nadležnosti ministarstva planirate finansijsku podršku iz budžeta za projekte i programe NVO:

☐ socijalna i zdravstvena zaštita	☐ razvoj civilnog društva i volonterizma	☐ zaštita životne sredine
☐ smanjenje siromaštva	☐ evroatlantske i evropske integracije Crne Gore	☐ poljoprivreda i ruralni razvoj
☒ zaštita lica sa invaliditetom	☐ institucionalno i vaninstitucionalno obrazovanje	☐ održivi razvoj
☐ društvena briga o djeci i mladima	☐ nauka	☐ zaštita potrošača
☐ pomoć starijim licima	☐ umjetnost	☐ rodna ravnopravnost
☐ zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava	☐ kultura	☐ borba protiv korupcije i organizovanog kriminala
☐ vladavina prava	☐ tehnička kultura	☐ borba protiv bolesti zavisnosti
☐ druge oblasti od javnog interesa utvrđene posebnim zakonom (navesti koje): _____		

2. PRIORITETNI PROBLEMI I POTREBE KOJE TREBA RIJEŠITI U 2027 .GODINI FINANSIRANJEM PROJEKATA I PROGRAMA NVO

2.1. Navesti prioritetne probleme u oblasti(ma) iz nadležnosti ministarstva koji se planiraju rješavati finansiranjem projekata i programa nevladinih organizacija. Opis problema obrazložiti koristeći konkretne mjerljive pokazatelje trenutnog stanja i željenog stanja odnosno rješenja, navodeći izvor u kojem su takvi podaci dostupni. Pokazatelji mogu biti informacije iz uporednih analiza, izvještaja, rezultata istraživanja, studija i drugi dostupni statistički podaci.

Opis problema:

Lica sa invaliditetom se suočavaju sa brojnim preprekama i problemima koji ograničavaju njihovo puno učešće u društvu i sprečavaju punu inkluzivnost. Na osnovu istraživanja CEDEM-a iz 2023.¹ godine procjenjuje se da u Crnoj Gori živi oko 60000 lica sa invaliditetom, dakle, gotovo 10 odsto ukupne populacije. Istraživanje ukazuje da je najviši stepen diskriminacije prema licima sa invaliditetom izražen u oblastima rada i zapošljavanja, potom u oblasti obrazovanja i sporta. Takođe u istraživanju se konstatuje da građani/građanke prepoznaju diskriminaciju prema licima sa invaliditetom a prave jasnu razliku u procjeni da su osobe sa intelektualnim invaliditetom izložene u značajno većoj mjeri diskriminaciji u odnosu na lica sa tjelesnim invaliditetom, zbog čega se dalje konstatuje da značajni naponi moraju biti uloženi u cilju zaštite od diskriminacije lica sa intelektualnim invaliditetom.

Konvencija UN-a o pravima lica sa invaliditetom predstavlja najvažniji međunarodni ugovor koji je Crna Gora ratifikovala i koji reguliše prava lica sa invaliditetom. Iako je 2017. godine Crna Gora podnijela prvi Inicijalni izvještaj o implementaciji Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom, Komitet UN-a je Crnoj Gori dao veliki broj preporuka koje su imale za cilj implementaciju pomenutog međunarodnog ugovora. Vlada Crne Gore kontinuirano i sistematski preko svih resora preduzima mjere na implementaciji preporuka iz Konvencije UN.

Crna Gora će najkasnije do marta 2027. godine podnijeti Komitetu CRPD drugi, treći i četvrti periodični izvještaj i u njih će uvrstiti informacije o realizaciji zaključnih zapažanja, a povodom čega je planiran dijalog sa Komitetom u martu 2029. godine².

Skupština Crne Gore je dana 31. decembra 2025. godine, usvojila **Zakon o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije**³ (Službeni list Crne Gore, broj 2/2026). Uvođenjem ovog sveobuhvatnog zakona, Crna Gora je uskladila svoj okvir za borbu protiv diskriminacije sa standardima Evropske unije. Zakon ima za cilj da obezbijedi jednakost i spriječi diskriminaciju u različitim oblastima života, uključujući zapošljavanje, obrazovanje, pristup javnim uslugama, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, kao i pristup informacijama i komunikaciji. U okviru ovog zakona, lica sa invaliditetom prepoznata su kao posebno zaštićena

¹ <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2023/12/Izvestaj-diskriminacija-osoba-sa-invaliditetom.pdf>

² CRPD /C/MNE /CO/1 od 29 avgusta 2017 godine

³ [Službeni list Crne Gore \(sluzbenilist.me\)](https://sluzbenilist.me)

grupa. Zakon izričito zabranjuje kako direktnu, tako i indirektnu diskriminaciju, kao i specifičan oblik, intersekcijsku diskriminaciju, i utvrđuje obavezu obezbjeđivanja razumnog prilagođavanja kada je to neophodno, kako bi se osiguralo potpuno i jednako učešće lica sa invaliditetom u društvu.

Vlada Crne Gore je 16. oktobra 2025. godine usvojila predlog **Akcionog plana za implementaciju preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava lica s invaliditetom 2026-2030.**⁴ Ovaj dokument predstavlja ključni korak u ostvarivanju punih prava i jednakih mogućnosti za lica s invaliditetom u Crnoj Gori, usklađujući nacionalne politike sa međunarodnim standardima Konvencije UN o pravima lica s invaliditetom. Usvajanjem Akcionog plana, Crna Gora je potvrdila svoju posvećenost unapređenju položaja lica s invaliditetom, kroz konkretne mjere i ciljeve koji će biti sprovedeni u narednom periodu. Plan obuhvata mjere i aktivnosti u oblastima obrazovanja, zdravstvene zaštite, pristupačnosti, zapošljavanja, socijalne zaštite, političke participacije lica sa invaliditetom, ali i konkretne i mjerljive aktivnosti koje treba da doprinesu promociji jednakosti i zaštiti od diskriminacije lica sa invaliditetom. Takođe, Akcioni plan sadrži detaljan pregled aktivnosti, vremenskih rokova i indikatora učinka, resora nadležnih za sprovođenje, čime se obezbjeđuje praćenje realizacije u skladu sa rokovima.

Imajući u vidu preporuke Komiteta UN-a u vezi sa nadležnostima Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, **državi članici preporučuje da usvoji pristup zasnovan na ljudskim pravima prema invaliditetu u svim svojim zakonima, politikama i mjerama, edukuje i podiže svijest kreatora politika, profesionalaca i javnosti uopšte, o pravima osoba sa invaliditetom sadržanim u Konvenciji UN-a i njenom Fakultativnom protokolu (CRPD/C/MNE/CO/1).**

Pored toga, Komitet ukazuje na **veoma mali broj primjedbi zasnovanih na diskriminaciji, nedostatak efikasne i jednake zaštite osoba sa invaliditetom, koje mogu biti žrtve intersekcijske diskriminacije, kao što su osobe sa invaliditetom koje pripadaju različitim etničkim grupama, uključujući Rome i Egipćane, izbjeglice, tražioce azila ili interno raseljena lica; kontinuiranog korišćenja procjene invalidnosti za pristup određenim ljudskim pravima i različitim definicijama invaliditeta, i društvenu isključenost djece sa invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju.** Na polju ostvarivanja prava lica sa invaliditetom postignut je ograničeni napredak. Vidljivost osoba sa invaliditetom je povećana, a došlo je i do unaprjeđenja normativnog okvira koji reguliše prava lica sa invaliditetom. Ratifikacijom Konvencije na normativnom planu usvojen je pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima. Međutim, nedovoljno dobra implementacija usvojenih pravnih standarda dovodi do toga da se lica sa invaliditetom i dalje suočavaju sa brojnim preprekama koje im onemogućavaju puno i efikasno učešće u životu zajednice. Statistika predmeta pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore pokazuje da je tokom 2023. i 2024. godine u radu bilo 29 predmeta u kojima je za osnov diskriminacije i/ili povrede drugog prava istican invaliditet.⁵

Realizovanje **edukacija za lica sa invaliditetom o mehanizmima i postupcima za zaštitu od diskriminacije, realizovanje kampanja, okruglih stolova, javnih časova, edukacija u školama o zaštiti od diskriminacije i principima zasnovanim na ljudskim pravima, kao i aktivnosti u čijem će fokusu biti lica sa invaliditetom koji su istovremeno pripadnici romske i egipćanske populacije, manjinskih grupa, ili/i LGBTQI osoba, i/ili**

⁴ [Akcioni plan za sprovođenje preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava lica sa invaliditetom 2026-2030. godine \(www.gov.me\)](https://www.gov.me)

⁵ https://www.ombudsman.co.me/docs/1744199272_izvjestaj%2031-03-2025.pdf

žena kao i drugih aktivnosti, doprinijeće smanjenju ili otklanjanju ovog problema. Sve navedene aktivnosti se mogu primijeniti i kada je u pitanju sprečavanje isključenosti djece, posebno sa intelektualnim invaliditetom. Preporučuje se da programi edukacije i podrške posebno uključe žene sa invaliditetom, djecu sa invaliditetom/smetnjama u razvoju, ali i lica sa invaliditetom iz ranjivih etničkih zajednica, uključujući Rome i Egipćane, koji su izloženi intersekcijskoj diskriminaciji. Zbog višestrukih prepreka, kombinacije socijalne marginalizacije, etničke diskriminacije i invaliditeta, pripadnici manjinskih grupa i RE populacije imaju otežan pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenim i socijalnim uslugama. Njihovo uključivanje u obuke i programe podrške je ključno za osnaživanje, smanjenje društvene isključenosti i omogućavanje aktivnog učešća u donošenju odluka koje se tiču njihovih prava i života.

Od posebnog značaja prepoznaje se i potreba sprovođenja objedinjenih obuka o sprečavanju eksploatacije, zlostavljanja i nasilja nad licima s invaliditetom za policijske službenike, pravosudno osoblje, zatvorsko osoblje, socijalne radnike i zdravstvene radnike kako bi se adekvatno, pravovremeno i u skladu sa ljudskopravaškim modelom pristupa invaliditetu zaštitila prava najugroženijih.

Pored navedenog, Komitet u tački 11a) – e) **preporučuje državi članici da preduzme neophodne zakonodavne amandmane kako bi osigurala da su sve osobe sa invaliditetom podjednako i potpuno zaštićene od svih oblika diskriminacije, uključujući i intersekcijsku diskriminaciju, u skladu sa Konvencijom.** Takođe preporučuje državi članici da:

a) *Preduzme mjere podizanja svijesti, kako bi podstakla osobe sa invaliditetom da prijave diskriminaciju, obezbijedi pristup dostupnim informacijama o svojim pravima shodno Konvenciji, kao i o dostupnim mjerama za podnošenje primjedbi;*

b) *Obuči relevantne stručnjake, posebno službenike zadužene za sprovođenje zakona i zaposlene u pravosuđu, o Konvenciji i kako adekvatno postupati sa primjedbama o diskriminaciji na osnovu invaliditeta;*

c) *Uloži sve neophodne napore za sprečavanje i otklanjanje intersekcijske diskriminacije osoba sa invaliditetom, stavljajući poseban akcenat na djecu sa smetnjama u razvoju, pripadnike manjinske grupe i osigura da imaju jednaki pristup svim pravima iz Konvencije;*

...e)...primijeni koncept razumnih adaptacija, kako bi se osiguralo da poricanje razumnog prilagođavanja predstavlja diskriminaciju na osnovu invaliditeta.

Bez obzira na projektno finansiranje, edukacije koje organizuju nevladine organizacije i koje doprinose podizanju nivoa znanja i svijesti svih zainteresovanih strana, a posebno lica sa invaliditetom o primjeni mehanizama za zaštitu od diskriminacije, potrebno je intezivirati rad na edukaciji svih građana na primjeni antidiskriminacionog zakonodavstva.

Ove preporuke će se realizovati kroz razne edukativne i promotivne aktivnosti kao što su: medijske i druge kampanje, edukacije, konferencije, okrugli stolovi, istraživanja, paneli i sl. **Edukacije treba da sprovede isključivo sertifikovani treneri sa relevantnim stručnim kvalifikacijama u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, kako bi se osigurala kvalitetna i profesionalna obuka za zaštitu i podršku lica sa invaliditetom.**

Uzimajući u obzir da se u Strategiji za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine, operativni cilj 8 odnosi na smanjenje nivoa diskriminacije sa kojima se suočavaju lica sa invaliditetom prilikom ostvarivanja prava iz oblasti rada i zapošljavanja rezultati

istraživanja CEDEM-a iz 2023. godine ukazuju da je jedna od oblasti gdje je stepen diskriminacije prema licima sa invaliditetom najviše izražen, upravo oblast rada i zapošljavanja, te da je potrebno da fokus bude stavljen na edukovanju poslodavaca o pravima lica sa invaliditetom i mogućnosti njihovog zapošljavanja. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom⁶ predstavlja pomak i otvara nove mogućnosti za zaposlenje, ali je i izraz izuzetno nezadovoljavajuće situacije u kojoj se nalaze lica s invaliditetom u oblasti rada i zapošljavanja, posebno uzimajući u obzir da razvijena društvena svijest o važnosti zaposlenja lica s invaliditetom još uvijek ne postoji. Među mjerama aktivne politike zapošljavanja koje prepoznaje Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom navode se: informisanje o mogućnostima i uslovima zapošljavanja, posredovanje u zapošljavanju, profesionalna orijentacija, finansiranje pripravnika, podrška samozapošljavanju pod povoljnijim uslovima, obrazovanje i osposobljavanje odraslih, javni rad, stipendiranje i druge mjere usmjerene na povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti.

Takođe obuke za državne službenike zadužene za sprovođenje zakona, policijske službenike, notarsko osoblje, zaposlene u pravosuđu su od značaja za bolje upoznavanje sa pravima i kako adekvatno postupati sa primjedbama o diskriminaciji na osnovu invaliditeta.

Dalje, Komitet pozivom na čl. 6 Konvencije UN-a izražava zabrinutost zbog kontinuirane diskriminacije nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom i predlaže da se: **Izdvoje neophodna sredstva za istraživanje i prikupljanje podataka o ženama i djevojčicama sa invaliditetom, razvrstano prema starosnoj dobi, geografskoj oblasti, vrsti oštećenja, porodičnoj situaciji i mjestu boravka ...**

(c)Spriječiti i bori se protiv višestrukih i ukrštenih oblika diskriminacije sa kojima se suočavaju žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju, sa posebnim osvrtom na pristup pravdi, zaštiti od nasilja i zlostavljanja, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i zapošljavanje; i

.... -(d).... preduzme mjere podizanja svijesti kako bi ohrabрили žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju da prijave sve oblike uznemiravanja kojima su bile izložene, i obezbijedi pristup dostupnim informacijama i odgovarajućim službama za podršku žrtvama, uključujući i na lokalnom nivou.

Realizovanje istraživanja i prikupljanje podataka o ženama sa invaliditetom i djevojčicama sa smetnjama u razvoju, realizovanje kampanja i edukacija i druge aktivnosti su modeli za rješavanje navedenih problema i predstavljaju važne korake kako bi se razumjela njihova situacija, potrebe i izazovi s kojima se suočavaju. Različite aktivnosti u ovom pravcu mogu da uključuju programe mentorstva koji osnažuju djevojčice i žene da prepoznaju diskriminaciju i zastupaju svoja prava, obuke za zapošljavanje, digitalne vještine i socijalne kompetencije koje povećavaju šanse za samostalnost i ekonomsko osnaživanje, programi porodične i zajedničke podrške koji uključuju roditelje i staratelje, kampanje za smanjenje stereotipa i rodno zasnovane diskriminacije unutar zajednica, programe prevencije i podrške za žrtve nasilja, uključujući specifične mehanizme za žene i djevojčice sa invaliditetom, treninge za profesionalce (socijalne radnike, policiju, nastavnike) kako bi prepoznali i reagovali na nasilje i diskriminaciju.

Takođe, u svom izvještaju Komitet iskazuje zabrinutost zbog nedostatka dovoljnog broja programa i obuka predstavnika javnih i privatnih medija o pristupu zasnovanom na ljudskim pravima, kao i drugih pitanja od značaja za postizanje pune jednakosti lica sa invaliditetom sa ostalim građanima.

⁶ <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2018/01/Zakon-o-profesionalnoj-rehabilitaciji-i.pdf>

S tim u vezi Komitet u čl.8 a) **Konvencije UN-a preporučuju da se organizuje trening za predstavnike javnih i privatnih medija o Konvenciji, s posebnim osvrtnom na pristup zasnovan na ljudskim pravima i osnaži prikazivanje pozitivne slike o licima sa invaliditetom, njihovim pravima i doprinosu društva, sa ciljem eliminacije negativnih stereotipa, predrasuda i predrasuda o licima sa invaliditetom što će biti u fokusu pažnje u narednom periodu i kroz finansiranje projekata i programa kao i kampanje koje će doprinijeti ovom cilju.**

Organizovanje programa i obuka predstavnika javnog i privatnog medija o pristupu zasnovanom na ljudskim pravima, bez upotrebe pristupa medicinskog i socijalnog modela invalidnosti, kao i kroz kontinuirani monitorin izveštaja medija, doprinijeće otklanjanju ovog problema. Ova obuka može doprinijeti boljem razumijevanju ljudskih prava i njihovoj integraciji u medijsko izveštavanje, što je ključno za promovisanje društvene pravde i odgovornosti medija. Takođe, obuke za novinare na temu LSI će podrazumijevati set edukacija predstavnika medija i državnih institucija, kao i aktera koji se bave oblašću lica sa invaliditetom, te kako izveštavati na temu LSI u skladu sa modelom ljudskih prava, dodatno će doprinjeti ovom cilju. Dodatno, rješavanju problema bi doprinjele radionice i vodiči koji pokrivaju teme poput korišćenja inkluzivnog jezika, izbjegavanja stereotipa i senzacionalizma, prepoznavanja interseksijskih izazova i promovisanju prava lica sa invaliditetom. Aktivnosti mogu takođe uključivati saradnju sa medijima na kreiranju kampanja i sadržaja koji podižu svijest javnosti i osnažuju lica sa invaliditetom, istovremeno pružajući praktične alate za profesionalce kako da adekvatno i odgovorno izveštavaju. Radionice, edukacije i obuke za medijske kuće i medijske uposlenike treba da vode sertifikovani treneri/ce iiskusni aktivisti/kinje, jer oni posjeduju stručnost, praktično iskustvo i kredibilitet koji omogućavaju medijima da pravilno razumiju zakonodavstvo, inkluzivni jezik i stvarne potrebe lica sa invaliditetom, čime se dugoročno unapređuje kvalitet i odgovornost izveštavanja u skladu sa modelom ljudskih prava, ali i da bi se postigao cilj same obuke a to je prenošenje znanja o adekvatnoj primjeni standarda izveštavanja.

Komitet u čl.8 b) preporučuje državi da preduzme efektivne korake da uključi obavezne elemente prava lica sa invaliditetom s posebnim fokusom na univerzalni dizajn u kurikulumu za studente arhitekture i građevinarstva. Jedan od aspekta unapređenja ove oblasti i usmjerenosti na preduzimanje konkretnih koraka bila bi promocija univerzalnog dizajna i pristupačnosti kroz aktivnosti zasnovane na ljudskim pravima, s ciljem da svi prostori, usluge i digitalni sadržaji budu inkluzivni za sve osobe, uključujući LSI. Aktivnosti mogu uključivati edukacije i radionice za profesionalce: arhitekte, urbaniste, obrazovne ustanove i lokalne samouprave o principima univerzalnog dizajna i praktičnim rješenjima za pristupačnost. Dodatno mogu se razvijati vodiči, priručnici i digitalni alati koji podižu svijest javnosti, pružaju informacije o pravima lica sa invaliditetom i osnažuju ih da aktivno učestvuju u kreiranju pristupačnih prostora i servisa. Posebno je važno uključiti osobe sa invaliditetom u sve faze planiranja i sprovođenja aktivnosti, kako bi se osigurala njihova participacija i poštovanje njihovih volje, potreba i prava.

Jednako priznavanje pred zakonom (čl. 12)

Komitet je zabrinut zbog trenutnog režima za donošenje odluka i starateljstva, što ograničava ostvarivanje različitih prava. Sa zabrinutošću konstatuje da je broj osoba sa invaliditetom, koji su lišeni svog punog pravnog kapaciteta, i dalje visok.

Pozivajući se na svoj Opšti komentar br. 1 (2014) o jednakom priznavanju pred zakonom, Komitet apeluje na državu članicu da u potpunosti uskladi svoje zakonodavstvo sa Konvencijom i zamijeni sadašnje starateljstvo i zamijenjen režim odlučivanja sistemom podržanog donošenja odluka koji u potpunosti

poštuju autonomiju, integritet, dostojanstvo, volju i preferencije osobe i uspostavlja transparentne i efikasne pravne lijekove za osobe sa invaliditetom čiji je pravni kapacitet uklonjen.

Uzimajući u obzir da se u Strategiji za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine, operativni cilj 6 odnosi na omogućavanje jednakog prava licima s invaliditetom pod starateljstvom da formiraju bračnu zajednicu i uklanjanje postojećih zakonskih ograničenja roditeljskih prava lica s invaliditetom, istraživanje UMHCG⁷ pokazuje da je u poslednje tri i po godine u najmanje 562 predmeta potpuno oduzeta poslovna sposobnost, dok je ukupan broj postupaka koji su rezultirali djelimičnim oduzimanjem poslovne sposobnosti osobama s invaliditetom iznosio 36, zbog čega sve upućuje na nužnost reforme sistema oduzimanja poslovne sposobnosti.

Kroz različite aktivnosti može se podržati prelazak sa režima starateljstva na sistem podržanog donošenja odluka pružanjem edukacije i treninga za lica sa invaliditetom, članove porodica i profesionalce, kao i razvijanjem mehanizama za podršku u svakodnevnom donošenju odluka. Programi mogu uključivati mentorstvo, savjetodavne usluge i obuke sertifikovanih trenera, čime se osigurava poštovanje volje i preferencija lica sa invaliditetom, povećava njihova samostalnost i omogućava efikasno korišćenje dostupnih pravnih lijekova.

Pored navedenog, shodno članu 21. Konvencije Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama:

Komitet je zabrinut zbog pretežno nedovoljne dostupnosti javnih informacija i masovnih medija za osobe sa invaliditetom u pristupačnim i upotrebljivim formatima, kao što su Brajeva azbuka, interpretacija na znakovnom jeziku, znakovni jezik, jednostavan i razumljiv jezik, audio opis, titlovanje, podnaslovi i drugi. Takođe je zabrinut zbog:

- (a) Nepriznavanja crnogorskog znakovnog jezika kao službenog jezika i nedovoljnih napora države članice da efikasno promoviše i olakša upotrebu znakovnog jezika, kao i da koristi sve druge alternativne metode i pristupačne formate komunikacije, posebno kada su osobe sa invaliditetom angažovane u zvaničnim interakcijama; i
- (b) Nepostojanja informacija o utvrđenim i pouzdanim procedurama za prijavljivanje za tumačenje znakovnog jezika u javnim postupcima i događajima u javnom životu.

Iz nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava kao rješenje za identifikovane izazove prepoznaju se aktivnosti kojima se promoviše i olakšava korišćenje crnogorskog znakovnog jezika i drugih pristupačnih formata u javnim institucijama i medijima; unapređuju dostupnost informacija kroz titlovanje, audio opis, jednostavan jezik i druge metode pristupačne komunikacije; razvijaju i implementiraju procedure za angažovanje tumača znakovnog jezika u javnim događajima i zvaničnim interakcijama; osnažuju lica sa oštećenjem sluha kroz edukaciju, uključivanje u javni život i podizanje svijesti šire javnosti o njihovim pravima.

Komitet UN-a, shodno članu 29 Konvencije UN-a **preporučuje državi članici da dopuni izborni zakon i poslovnik o radu, kako bi se:**

⁷ <https://umhcg.com/wp-content/uploads/2025/07/27-V-25-Istrazivanje-UMHCG-o-oduzimanju-poslovne-sposobnosti-osoba-s-invaliditetom-2024-1.pdf>

a) Dalo svim osobama sa invaliditetom pravo glasa i kandidovanje na izborima;

Posmatrano iz ugla nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava navedena preporuka se može realizovati kroz organizovanje međunarodnih skupova, konferencija, događaja (okruglih stolova i drugih događaja), edukacija koje za cilj imaju podizanje svijesti i nivoa znanja o potrebi učešća lica sa invaliditetom u politički i javni život i koje će podsticajno djelovati na osobe sa invaliditetom da postanu stvarni akteri političkog, javnog i društvenog života. Takođe, potrebno je uključiti sve donosiocice odluka, odnosno državnu i opštinske izborne komisije, te poslanike i odbornike u nacionalnom i lokalnim parlamentima, odnosno predstavnike političkih partija.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je realizovalo aktivnosti kroz organizovanje okruglog stola na temu uključivanja lica sa invaliditetom u politički i javni život, što je početni korak, ali treba realizovati kampanje koje će promovisati uključenost lica sa invaliditetom u politički i javni život, sprovesti istraživanja o zainteresovanosti lica sa invaliditetom za uključivanje lica sa invaliditetom u politički i javni život, i dr. istraživanja od značaja za ovu oblast, te na bazi istog sprovoditi edukacije za zainteresovane ciljne grupe.

Kada je u pitanju oblast zaštite lica sa invaliditetom u Izveštaju o napretku Crne Gore za 2024. godinu navodi se da je zakonodavni i institucionalni okvir u oblasti temeljnih prava u najvećem dijelu uspostavljen i da Crna Gora nastavlja da u velikoj mjeri ispunjava svoje međunarodne obaveze u pogledu ljudskih prava. Međutim, navodi se da je potrebno više napora kako bi se pomenuti okvir u potpunosti primijenio te osigurao pristup pravdi i ostvarivanje prava u upravnim i sudskim postupcima, posebno za ugrožene grupe. Ocjena je da su najranjivije grupe u društvu (uključujući lica sa invaliditetom) i dalje izložene diskriminaciji, govoru mržnje i zločinima iz mržnje. Navodi se i da je potrebno više napora da se djelotvorno adresiraju sve preporuke Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT).⁸ I u Izveštaju o napretku Crne Gore za 2025. godinu⁹ ukazano je se da je pravni i institucionalni okvir za borbu protiv diskriminacije, govora mržnje i zločina iz mržnje uglavnom uspostavljen, ali još uvijek nije potpuno usklađen s pravnom tekovinom EU, te da se društvena polarizacija nastavila tokom izvještajnog perioda. Najugroženije grupe u društvu (uključujući Rome i Egipćane, **osobe sa invaliditetom**, LGBTIQ osobe) i dalje su izložene diskriminaciji, govoru mržnje i zločinima iz mržnje. Korisne aktivnosti u cilju eliminacije govora mržnje prema licima sa invaliditetom mogu se sprovoditi kroz kombinaciju edukacije, osnaživanja i zagovaranja. Javne kampanje i radionice mogu podizati svijest o pravima LSI, destigmatizovati invaliditet i promovisati inkluzivan jezik u medijima i na društvenim mrežama. Istovremeno, važno je osnažiti same osobe sa invaliditetom kroz obuke i mentorstvo kako bi prepoznale govor mržnje i znale kako da zaštite svoja prava. Profesionalci i donositelji odluka, uključujući policijske organe, sudije, nastavnike i socijalne radnike, mogu učestvovati u treninzima za prepoznavanje i efikasno reagovanje na govor mržnje. Praćenje i dokumentovanje slučajeva omogućava identifikaciju obrazaca diskriminacije i korišćenje podataka za zagovaranje zakonodavnih i društvenih promjena.

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine predstavlja drugi strateški dokument koji stavlja primarni akcenat na efektivno suzbijanje svih oblika diskriminacije, kao i stvaranje uslova za uživanje jednakih prava u svim oblastima života

⁸ <https://www.gov.me/dokumenta/33f17d51-f184-4940-951f-b52b86de5649>

⁹ <https://www.eu.me/izvjestaji-eu-o-napretku-crne-gore/>

licima sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na višestruku diskriminaciju i diskriminaciju žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju kao i diskriminaciju djece. Takođe, mjere i aktivnosti koje su definisane ovom Strategijom između ostalog, predstavljaju izazov i važna su smjernica za realizaciju preporuka Komiteta UN, a samim tim i definisanje aktivnosti i mjera za Konkurs za finansiranje projekata / programa za lica sa invaliditetom za 2027. godinu.

Prema istraživanju koje je sproveo Savez slijepih Crne Gore 2019. godine¹⁰, čak 52,9% lica s invaliditetom smatra da su najugroženija i najmarginalizovanija grupa, 44,3% smatra da su licima s invaliditetom garantovana manja prava nego ostalim građanima, dok 82,9% smatra da lica s invaliditetom ostvaruju manja prava u praksi. Državne institucije su jedva prepoznate u borbi za prava lica s invaliditetom - 1,4%. Kada su u pitanju pojedinačne oblasti diskriminacije, 57,1% zapošljavanje; 51,6% pristup objektima i površinama u javnoj upotrebi; 45,3% samostalan život, život u zajednici i životni standard; 43,8% zdravlje, lična pokretljivost, kvalitet pomagala i opreme; 43,6% u postupcima pred organima. Pored navedenog, 52,3% ispitanika poznaje slučaj diskriminacije, a čak 47,2% da se isti slučaj ponovio više puta. Istraživanje je pokazalo da značajan broj učesnika koji se suočio sa nekim od oblika diskriminacije nije reagovalo, ni podnijelo ni prigovor, ni žalbu, ni tužbu, uglavnom su prećutali situacije diskriminacije, ili pokušali istu da riješe razgovorom ili inicijativom prema određenom organu.

Takođe, istraživanje je pokazalo da su najčešće oblasti u okviru kojih se lica s invaliditetom najviše suočavaju sa oblicima diskriminacije:

- Rad i zapošljavanje.
- Samostalni život, život u zajednici i prosječni životni standard.
- Prilikom pristupa objektima i površinama u javnoj upotrebi.
- U postupcima pred organima državne uprave.

Prema istraživanju koje je sproveo Građanski aktivizam u novembru 2024. godine, oblasti najveće diskriminacije su: obrazovanje - 40%; zapošljavanje - 20%; Javni prevoz - 30%; društvene usluge - 10%.¹¹

Prema analizi „Oblici diskriminacije i uzroci neprijavlivanja diskriminacije od strane osoba sa invaliditetom“¹² koje je tokom 2024. godine sproveo Savez udruženja paraplegičara Crne Gore, 51,9% lica sa invaliditetom smatra da u pravosudnom sistemu postoji diskriminacija osoba sa invaliditetom, da su OSI najčešće doživljavali diskriminaciju u zdravstvenim institucijama (46,3%), u lokalnoj samoupravi (37%). Diskriminaciju od strane institucija u oblasti zapošljavanja doživjelo je 26,9% ispitanika, dok je isti procenat doživjelo od strane institucija socijalne i dječije zaštite. U obrazovnim institucijama diskriminaciju je doživjelo 24,1% ispitanika, a 28,7% u kulturnim i sportskim institucijama.

¹⁰ Savez slijepih Crne Gore, „Istraživanje o diskriminaciji osoba sa invaliditetom“, <https://ss-cg.org/wp-content/uploads/2020/12/25-IX-19-SSCG-istrazivanje-2019-OSI.pdf>

¹¹ <https://nvuga.me/wp-content/uploads/2024/11/Istrazivanje-Istrazivanje-stavova-javnog-mnjenja-po-pitanju-diskriminacije-OSI.pdf>

¹² „Anketno istraživanje o diskriminaciji lica sa invaliditetom: Oblici i razlozi neprijavlivanja” - Savez udruženja paraplegičara Crne Gore (paraplegicari.com)

Ovdje je potrebno istaći da je period sprovođenja strateškog dokumenta 2022-2023, obilježen nedostatkom postojanja institucionalnog okvira na nivou Ministarstva za ljudska i manjinska prava, primarno kroz **ukidanje Direktorata za zaštitu i jednakost lica s invaliditetom, koji je ukinut 2022. godine. Direktorat je ponovo uspostavljen u prvom kvartalu 2024. godine**, što je predstavljalo ključni podsticaj za intenziviranje aktivnosti na sprovođenju javne politike, primarno kroz definisanje **godišnjeg izvještaja** i pravljenje jasnog presjeka postignutih rezultata u dvogodišnjem periodu sprovođenja strategije, odnosno **izradu novog Akcionog plana za period 2024-2025**, kao novog smjera za sprovođenje javne politike.

Ključna preporuka Godišnjeg izvještaja¹³ za period 2024. o realizaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027, koji je pripremilo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, odnosi se na potrebu dalje identifikacije i uklanjanja svih faktora koji uzrokuju nejednake društvene uslove i položaj lica s invaliditetom, kao i osiguranju preduslova za aktivno učešće lica s invaliditetom prilikom razvoja javnih politika koje imaju za cilj zaštitu od diskriminacije i promociju jednakosti. Takođe, rješavanje problema diskriminacije i promocija jednakosti zahtijeva dubinske reforme u svim društvenim sektorima, koje podrazumijevaju mjere za eliminaciju uticaja višestruke i interseksijske diskriminacije, što zahtijeva razvoj međusobno povezanih mjera za zaštitu od diskriminacije u svim oblastima od značaja za predmetnu javnu politiku.

Poseban akcenat je na potrebi rada na intenzivnoj harmonizaciji nacionalnih propisa u svim oblastima od značaja za lica s invaliditetom i njihovo usklađivanje sa UN Konvencijom o pravima lica s invaliditetom.

Takođe, jedna od generalnih preporuka se odnosi na obezbjeđenja dugoročnog funkcionisanja institucionalnog okvira za koordinaciju politika namijenjenih licima s invaliditetom.

Godišnji izvještaj o realizaciji Strategije za 2025. godinu¹⁴, uz usvojeni Akcioni plan za period 2026-2027¹⁵, potvrđuje kontinuitet ranije utvrđenih prioriteta i ukazuje da ključni izazovi u oblasti prava lica s invaliditetom i dalje zahtijevaju sistemski odgovor. Poseban naglasak stavljen je na unapređenje normativnog i institucionalnog okvira kroz dalje usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima lica s invaliditetom, jačanje međuresorne koordinacije i održivosti institucionalnih mehanizama, kao i razvoj sveobuhvatnih mjera za suzbijanje diskriminacije, uključujući višestruku i interseksijsku diskriminaciju. Istovremeno, ističe se značaj stvaranja uslova za puno i aktivno učešće lica s invaliditetom u kreiranju, sprovođenju i praćenju javnih politika koje se odnose na zaštitu njihovih prava i promociju jednakih mogućnosti.

I dalje veliki izazov predstavlja implementacija preporuka iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN-a, zatim implementacija mjera iz Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti 2022-2027. godine. Pored toga, iako je u prethodnom periodu bilo planirano realizovanje aktivnosti koje za cilj imaju sprečavanje višestruke diskriminacije, i dalje je **primijetan nedostatak aktivnosti koje za cilj imaju zabranu višestruke diskriminacije**

¹³ <https://www.gov.me/dokumenta/a5f86978-7416-489d-9bb8-eb769f10ddcd>

¹⁴ <https://www.gov.me/dokumenta/60c2f815-9923-445d-a0e9-9315e07a355c>

¹⁵ <https://www.gov.me/dokumenta/c172b641-5e66-4b78-8f32-a279d9511617>

(diskriminacije po više različitih osnova), zatim, uključivanje lica sa invaliditetom u politički i javni život, razumijevanje koncepta razumnog prilagođavanja i primjene ovog koncepta u različitim oblastima, kao i primjena Strategije na nivou lokalnih samouprava, i dalje je veoma malo, gotovo nedovoljno urađeno po tom pitanju. Iako je usvojen određen broj akcionih planova, za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, **ostaje izazov usvajanje i implementacija lokalnih akcionih planova u svim opštinama.**

Novi strateški dokument zadržava predviđenu strukturu strategije zastupljenu u prethodnom periodu, uz značajan dodatak dvije nove oblasti u dijelu strategije koje se odnose na zasebno tretiranje položaja:

- **Žena i djevojčica kao lica sa invaliditetom**
- **Djece kao lica sa invaliditetom/smetnjama u razvoju.**

Na taj način će biti obezbijeđen jednak tretman navedenih kategorija lica sa invaliditetom, posebno uzimajući u obzir ranjivost njihovog položaja u društvu i prepreke sa kojima se suočavaju.

Mjerodavan pokazatelj ovog sektorskog planiranja biće izvještaj o implementaciji preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom koji će biti u fokusu ove sektorske analize.

Podaci (analize, studije, statistički izvještaji, itd.) koji pojašnjavaju navedeni problem	Izvor(i) podataka
1. Preporuke Komiteta UN (CRPD/C/MNE/CO/1) o pravima lica sa invaliditetom u Crnoj Gori¹⁶; 2. Zaključna zapažanja Komiteta za prava osoba sa invaliditetom (CRPD) o inicijalnom izvještaju Crne Gore 2017 3. Finalni izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017-2021. 4. Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027. godine; 5. Akcioni plan za period 2024-2025 Strategije za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027; 6. Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2024. godinu;	1. CRPD /C/MNE /CO/1 od 29. Avgusta 2017 2. https://www.gov.me/clanak/zakljucna-zapazanja-komiteta-za-prava-osoba-sa-invaliditetom-o-izvjestaju-crne-gore-2017 3. https://www.gov.me/dokumenta/22924add-ebf3-4a86-9032-9b6b66071367 4. https://www.gov.me/dokumenta/e9659c4e-e7f6-41f2-ab98-0fd115b80601 5. https://www.gov.me/dokumenta/3be67277-942a-4f56-8504-e56b0266650f 6. https://www.gov.me/dokumenta/33f17d51-f184-4940-951f-b52b86de5649 7. https://www.eu.me/izvjestaji-eu-o-napretku-crne-gore/

¹⁶ Komitet UN (CRPD/C/MNE/CO/1) o pravima lica sa invaliditetom Crnoj Gori

7. Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2025. godinu; 8. Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2024. godinu; 9. Analiza postupaka i sporova pokrenutih od strane OSI pred državnim organima; 10. Studija: Pristup pravdi osoba sa invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije; 11. Leksikon ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI; 12. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti (2022 - 2027) za 2024. godinu; 13. Akcioni plan za sprovođenje preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava lica sa invaliditetom 2026-2030. godine; 14. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za period 2024-2025. Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027 za 2025. godinu; 15. Akcioni plan za period 2026-2027. Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027.	8. https://www.ombudsman.co.me/docs/1744199272_izvjestaj%2031-03-2025.pdf 9. <i>Analiza postupaka i sporova pokrenutih od strane OSI pred državnim organima</i> 10. <i>Studija: Pristup pravdi osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije</i> 11. <i>Leksikon ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI</i> 12. https://www.gov.me/dokumenta/a5f86978-7416-489d-9bb8-eb769f10ddcd 13. <i>Akcioni plan za sprovođenje preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava lica sa invaliditetom 2026-2030. godine (www.gov.me)</i> 14. https://www.gov.me/dokumenta/60c2f815-9923-445d-a0e9-9315e07a355c 15. https://www.gov.me/dokumenta/c172b641-5e66-4b78-8f32-a279d9511617
--	---

2.2. Navesti ključne strateško-planske dokumente odnosno propise koji prepoznaju važnost problema identifikovanih pod tačkom 2.1., kao i specifične mjere/djelove tih dokumenata koji su u vezi sa identifikovanim problemima.

Naziv strateškog/planskog dokumenta/propisa	Naziv poglavlja/ mjere/ aktivnosti
---	------------------------------------

1. Preporuke Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom, CRPD /C/MNE /CO/1 od 29. Avgusta 2017; 2. Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom; 3. Finalni izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2017 - 2022; 4. Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027.; 5. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom; 6. Zakon o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije; 7. Izvještaji o napretku Crne Gore za PP 19; 8. Izvještaji o napretku Crne Gore za PP 23; 9. Akcioni plan za period 2024-2025 Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027; 10. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti (2022 - 2027) za 2024. godinu; 11. Akcioni plan za sprovođenje preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava lica sa invaliditetom 2026-2030. godine; 12. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za period 2024-2025. Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027 za 2025. godinu; 13. Akcioni plan za period 2026-2027. Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027.	1. Jednakost i nediskriminacija (čl. 5); Žene sa invaliditetom (čl.6 Djeca sa invaliditetom/djeca sa smetnjama u razvoju (čl. 7); Podizanje svijesti (čl. 8) Jednako priznavanje pred zakonom (čl. 12); Pristup pravdi (čl. 13); Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama (čl. 21); Učešće u političkom i javnom životu (čl. 29); 2. Čl.5, čl. 6, 7, 8, 12, 13, 21, 29; 3. U cijelosti - sve oblasti; 4. Žene i djevojčice s invaliditetom; Djeca sa invaliditetom/djeca sa smetnjama u razvoju; Pristup pravdi i postupanje državnih organa; Socijalna zaštita, adekvatan životni standard, samostalan život i život u zajednici; Politički i javni život. 5. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom (sve odredbe sa posebnim fokusom na član 6 kojim su uređene nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava u dijelu oblasti za lica sa invaliditetom); 6. Zakon o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije ("Službeni list Crne Gore", br. 2/2026, sve odredbe, sa posebnim pokusom na čl. 3, čl.4, čl.5, čl.11, čl.12, čl.15, čl.17, čl.18 čl.); 7. Poglavlje koje se odnosi na socijalnu inkluziju i lica sa invaliditetom; 8. Poglavlje koje se odnosi na temeljna prava i antidiskriminaciju; 9. Žene i djevojčice s invaliditetom; Djeca sa invaliditetom/djeca sa smetnjama u razvoju; Pristup pravdi i postupanje državnih organa; Socijalna zaštita, adekvatan životni standard, samostalan život i život u zajednici; Politički i javni život. 10. U cijelosti - sve oblasti. 11. U cijelosti - sve oblasti. 12. U cijelosti - sve oblasti. 13. U cijelosti - sve oblasti.
---	---

2.3.Obrazložiti na koji način nevladine organizacije mogu doprinijeti rješavanju problema identifikovanih pod tačkom 2.1., koje aktivnosti su prihvatljive za postizanje željenog rezultata, kako se planira praćenje i vrednovanje doprinosa rješavanju pomenutih problema. Navesti konkretne mjerljive pokazatelje/indikatore za praćenje doprinosa nevladinih organizacija rješavanju identifikovanih problema i izvore verifikacije učinjenog.

Opis načina doprinosa nevladinih organizacija u rješavanju problema	Konkretni mjerljivi pokazatelji doprinosa nevladinih organizacija	Izvor(i) podataka
- Analiza postupanja pravosudnih organa u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama s invaliditetom; - Analiza postupanja Uprave policije u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama s invaliditetom; - Organizovanje pravnog savjetovanja za lica sa invaliditetom u cilju zaštite od diskriminacije; - Analiza o stepenu diskriminacije lica sa invaliditetom; - Analiza o stepenu diskriminacije žena i djevojčica sa invaliditetom; - Analiza o stepenu i vrsti diskriminacije žena i djevojčica sa invaliditetom u ruralnom području; - Obuke za državne službenike zadužene za sprovođenje zakona, policijske službenike, notarsko osoblje, zaposlene u pravosuđu za bolje upoznavanje sa pravima i kako adekvatno postupati sa primjedbama o diskriminaciji na osnovu invaliditeta; - Obuke za policijske službenike o postupanju prema licima sa invaliditetom koja su u riziku od interseksijske	- Sprovedena analiza postupanja pravosudnih organa u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama s invaliditetom; - Sprovedena analiza postupanja Uprave policije u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama s invaliditetom; - Organizovano pravno savjetovanje za lica sa invaliditetom u cilju zaštite od diskriminacije; - Sprovedena analiza o stepenu diskriminacije lica sa invaliditetom; - Sprovedena analiza o stepenu diskriminacije žena i djevojčica sa invaliditetom; - Sprovedena analiza o stepenu diskriminacije žena i djevojčica sa invaliditetom u ruralnom području; - Sprovedene najmanje 2 obuke za državne službenike zadužene za sprovođenje zakona, policijske službenike, notarsko osoblje, zaposlene u pravosuđu za bolje upoznavanje sa pravima i kako adekvatno postupati sa primjedbama o diskriminaciji na osnovu invaliditeta - Obučeno najmanje 20 policijskih službenika o postupanju prema licima sa invaliditetom koja su u riziku od interseksijske diskriminacije (uključujući Rome i Egipćane i LGBTIQ osobe koji su LSI); - Organizovane edukativne radionice i kampanje u cilju podizanja svijesti koje promovišu jezik	- izvještaji NVO organizacija, Godišnji izvještaji MPA, Izvještaj o napretku; - izvještaj Ministarstva pravde ljudskih i manjinskih prava; - portal Ministarstva ljudskih i manjinskih prava; - izvještaj o implementaciji preporuka Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom; - izvještaji o realizaciji preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom; - media plan i press clipping; - izvještaji o implementaciji AP za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti; - pres clipping, lista prisutnih; - izvještaj o realizaciji projekata; - izvještaj o realizaciji preporuka Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom; - izvještaji međunarodnih organizacija, tiraž informativnog

diskriminacije (uključujući Rome i Egipćane i LGBTIQ osobe koji su LSI); - Organizovanje <u>edukativnih radionica</u> i kampanja u cilju podizanja svijesti koje promovišu jezik inkluzije i poštovanja kako bi doprinijeli rješavanju problema govora mržnje prema licima sa invaliditetom; - 2 edukacije za predstavnike medija o pravima lica sa invaliditetom, korišćenja adekvatne terminologije prilikom medijskog izvještavanja; - 2 edukacije za podizanje svijesti kreatora politika, profesionalaca i javnosti uopšte o pravima osoba sa invaliditetom; - 2 edukacije predstavnika građanskih i prekršajnih sudova tužilaštva i predstavnika uprave policije i inspeksijskih organa, lica sa invaliditetom o mehanizmima zaštite od diskriminacije lica sa invaliditetom; - organizovanje konferencije na temu zabrane višestruke i višesektorske diskriminacije lica sa invaliditetom; - organizovanje konferencije na temu razumnog prilagođavanja i univerzalnog dizajna; - 3 aktivnosti koje doprinose borbi protiv višestrukih oblika diskriminacije sa kojim se suočavaju žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju; - aktivnosti koje doprinose smanjenju diskriminacije djece sa invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju sa posebnim akcentom na djecu koja su u riziku od interseksijske diskriminacije;	inkluzije i poštovanja kako bi doprinijeli rješavanju problema govora mržnje prema licima sa invaliditetom; - Održana najmanje 3 okrugla stola na pomenutu temu i u kojima je prisustvovalo najmanje 60 učesnika uz prisustvo svih relevantnih institucija, predstavnika/ca NVO koje se bave unapređenjem i zaštitom od diskriminacije lica sa invaliditetom. - Edukovano najmanje 40 predstavnika medija; - 40 edukovanih predstavnika državnih institucija, profesionalaca i javnosti o pravima osoba sa invaliditetom; - 40 edukovanih predstavnika građanskih i prekršajnih sudova, tužilaštava, predstavnika uprave policije i inspeksijskih organa o mehanizmima zaštite od diskriminacije; - organizovana konferencija za 50 učesnika; - 50 učesnika na konferenciji, organizovana konferencija; - sprovedeno istraživanje na osnovu koga je smanjen nivo diskriminacije u odnosu na prethodnu godinu; - organizovano istraživanje (utvrđen nivo diskriminacije), sprovedene 2 edukacije, sprovedena kampanja; - organizovane 3 aktivnosti koje doprinose borbi protiv višestrukih oblika diskriminacije sa kojim se suočavaju žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju; - organizovano jedno istraživanje, sprovedene 2 edukacije, sprovedena kampanja, broj (najmanje 100) djece koji su uključeni u navedeno; - Organizovan seminar, broj obučanih predstavnika medija – 50; - Urađena analiza, definisane preporuke;	materijala, media plan, press clipping; - izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije; - izvještaj međunarodnih organizacija, press clipping, lista učesnika; - izvještaj Ministarstva pravde ljudskih i manjinskih prava, izvještaj o realizaciji projekata NVO.
--	--	---

- organizovati seminar predstavnika javnih i privatnih medija o poznavanju Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom sa posebnim akcentom na pristupu zasnovanom na ljudskim pravima prema invaliditetu; - više aktivnosti (okrugli sto, radionice, tribine, javni čas) za različite ciljne grupe koje će doprinijeti povećanju nivoa znanja o antidiskriminacionom zakonodavstvu i zaštiti od diskriminacije; - sprovođenje istraživanja javnog mnjenja i lica sa invaliditetom o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u Crnoj Gori u različitim oblastima i shodno različitim parametrima (pol, starost, geografsko područje, vrsta invaliditeta, nivo obrazovanja); - 3 aktivnosti (istraživanje, kampanje, edukacije...) koje će doprinijeti uključivanju lica sa invaliditetom u politički i javni život bez diskriminacije; - aktivnosti koje će doprinijeti sprečavanju i otklanjanju višestruke i/ili interseksijske diskriminacije lica sa invaliditetom, sa posebnim akcentom na pripadnike manjinskih naroda, i osigura jednak pristup svim pravima iz Konvecije UN o pravima lica sa invaliditetom; - organizovanje 2 okrugla stola, radionice ili seminari za lica sa invaliditetom i njihove porodice u lokalnim zajedicama uz učešće predstavnika NVO i građana na temu "jednake mogućnosti za sve članove društva" – uklanjanje arhitektonskih,	- Broj realizovanih aktivnosti - 8, obuhvaćeno 160 korisnika, povećan nivo znanja učesnika o antidiskriminacionom zakonodavstvu za 20%; - sprovedeno istraživanje o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom u CG po (polu, starosti, vrsti invaliditeta i o nivou obrazovanja itd); - realizovano istraživanje o nivou uključenosti lica sa invaliditetom u politički i/ ili javni život, sprovedena kampanja za uključivanje lica sa invaliditetom u politički život; organizovane edukacije za podizanje nivoa znanja o uključivanju lica sa invaliditetom u politički život (2 edukacije, obučeno 50); - realizovano 10 aktivnosti, gdje je uključeno oko 150 lica sa invaliditetom; - prevesti i publikovati Konvenciju UN-a o pravima lica sa invaliditetom u zvučnom formatu i na albanskom jeziku kao jeziku nacionalnih manjina; tiraž publikacije (150); - prevesti i publikovati Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom na engleski jeziki, albanski jeziki i pripremiti u zvučnom formatu; tiraž; broj distribuiranih, objavljenih sadržaja; - organizovano 2 okrugla stola ili radionice ili seminara; broj učesnika 60; - broj organizovanih sastanaka (2); - održane 3 radionice koje imaju multisektorski pristup za višestruko diskriminisana lica, za 60 učesnika ukpno; - prisustvovalo najmanje 20 višestruko diskriminisanih lica programima i aktivnostima; - povećan broj pokrenutih postupaka za zaštitu od diskriminacije pred nadležnim institucijama; - veći nivo zaštite od diskriminacije lica sa invaliditetom (smanjen nivo diskriminacije za 2 %);	
--	--	--

administrativnih i drugih barijera koje onemogućavaju ravnopravan položaj lica sa invaliditetom u društvu; - organizovanje sastanaka sa predstavnicima lokalnih samouprava i lokalnih nevladinih organizacija o implementaciji strategije na lokalnom nivou; - 3 aktivnosti koje doprinose smanjenju diskriminacije žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju sa posebnim akcentom na žene sa invaliditetom i djevojčice sa smetnjama u razvoju koje su u riziku od interseksijske diskriminacije; - Organizovanje radionica i aktivnosti za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koje doprinose unapređenju pokretljivosti i samostalnosti u hodu, jezičko-govornih potencijala, psihološkom osnaživanju, a radi izjednačavanja stanja te populacije sa njihovim vršnjacima/vršnjakinjama bez razvojnih smetnji; - Sprovođenje inkluzivnih programa edukacije i osnaživanja za žene sa invaliditetom, djecu sa invaliditetom i lica sa invaliditetom iz RE populacije i drugih ranjivih grupa; - Organizovanje aktivnosti informisanja i podrške RE populaciji sa invaliditetom radi lakšeg pristupa obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenim i socijalnim uslugama;	- najmanje 20 službenika prošlo edukaciju o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u skladu sa Konvencijom UN i Zakonom; - podignut nivo znanja lica sa invaliditetom o diskriminaciji i mehanizmima zaštite od diskriminacije; - organizovana najmanje dva događaja (okrugli sto, radionice i dr. događaja, javni skup, javni časovi, edukacije) koji za cilj imaju zaštitu od diskriminacije u različitim oblastima; - Organizovano je istraživanje (utvrđen nivo diskriminacije, sprovedene 3 edukacije i sprovedena kampanja u cilju smanjenja interseksijske diskriminacije žena sa invaliditetom i djevojčica sa smetnjama u razvoju; - Održano najmanje 200 radionica (svaka u najmanjem trajanju od 4h) sa djecom koja imaju probleme u govoru i izražavanju. - Realizovano najmanje 1000 fizioterapeutskih tretmana za djecu i mlade sa smanjenom pokretljivošću i nesamostalnošću u hodu, - Održano najmanje 200 psiholoških radionica na planu psihološkog osnaživanja djece i mladih sa smetnjama u razvoju za samostalan život i izjednačavanje sa njihovom vršnjačkom populacijom bez razvojnih smetnji. - Uključeno najmanje 50 djece sa govorno-jezičkim smetnjama u razvoju. - Uključeno najmanje 100 djece i mladih sa smanjenom pokretljivošću, nesamostalnošću u hodu i/ili djece i mladih sa smetnjama u razvoju korisnika invalidskih kolica. - Uključeno najmanje 80 djece i mladih u psihološke radionice.	
--	---	--

- Analiza o stepenu diskriminacije lica sa invaliditetom pripadnika RE populacije i drugih manjinskih grupa; - Sprovođenje kampanja i radionica o intersekcijskoj diskriminaciji sa fokusom na položaj RE populacije sa invaliditetom; - Organizovanje objedinjenih obuka za policijske službenike, pravosudno, zatvorsko, zdravstveno i socijalno osoblje o prevenciji eksploatacije, nasilja i zlostavljanja nad licima sa invaliditetom; - Organizovanje edukacija i radionica za arhitekte, urbaniste, predstavnike obrazovnih institucija i lokalnih samouprava o principima univerzalnog dizajna i pristupačnosti; - Izrada i distribucija vodiča, priručnika i digitalnih alata o univerzalnom dizajnu, pristupačnosti i pravima lica sa invaliditetom; - Sprovođenje kontinuiranog monitoringa medijskog izvještavanja o licima sa invaliditetom, sa fokusom na poštovanje ljudskih prava i upotrebu inkluzivnog jezika; - Izrada vodiča i organizovanje radionica o inkluzivnom jeziku, izbjegavanju stereotipa i senzacionalizma, te prepoznavanju intersekcijske diskriminacije; - Organizovanje edukacija i treninga za lica sa invaliditetom, članove porodica i profesionalce o modelu podržanog donošenja odluka i pravima na samostalno odlučivanje;	- Sprovedeni programi edukacije i osnaživanja za najmanje 3 ciljne grupe (žene, djeca, RE populacija sa invaliditetom) - najmanje 30 korisnika/ca; - Broj organizovanih informativnih sesija - minimum 5; Broj korisnika koji su dobili podršku/informacije - minimum 50; broj upućivanja na institucije i usluge - minimum 20; - Sprovedena analiza o stepenu diskriminacije lica sa invaliditetom pripadnika RE populacije i drugih manjinskih grupa; - Realizovana najmanje 1 kampanja i organizovane najmanje 3 radionice intersekcijskoj diskriminaciji sa fokusom na položaj RE populacije sa invaliditetom; - Organizovane najmanje 3 obuke za stručnjake iz relevantnih sektora uz minimum 50 učesnika/ca; - Organizovane najmanje 3 obuke/radionice za arhitekte, urbaniste, predstavnike obrazovnih institucija i lokalnih samouprava sa minimum 60 obučanih učesnika/ca; - Razvijen najmanje 1 vodič/priručnik ili digitalni alat o univerzalnom dizajnu, pristupačnosti i pravima lica sa invaliditetom; - Sproveden monitoring najmanje 5 medija i izrađen i objavljen najmanje 1 izvještaj o monitoringu sa preporukama; - Razvijen najmanje 1 vodič/priručnik za medije i organizovane najmanje 2 radionice na temu inkluzivnog jezika, izbjegavanju stereotipa i senzacionalizma, te prepoznavanju intersekcijske diskriminacije; - Organizovane najmanje 3 obuke/treninga lica sa invaliditetom, članove porodica i profesionalce o modelu podržanog donošenja odluka i pravima na	
---	--	--

- Razvijanje i pilotiranje mehanizama podrške licima sa invaliditetom u svakodnevnom donošenju odluka, u skladu sa njihovom voljom i preferencijama; - Sprovođenje programa mentorstva i savjetodavnih usluga za lica sa invaliditetom u cilju jačanja njihove sposobnosti za donošenje odluka i korišćenje pravnih lijekova; - Sprovođenje aktivnosti koje promovišu i olakšavaju korišćenje crnogorskog znakovnog jezika i drugih pristupačnih formata komunikacije u javnim institucijama i medijima; - Organizovanje edukacija i programa osnaživanja za lica sa oštećenjem sluha radi njihovog aktivnog uključivanja u javni i društveni život; - Izrada i promocija procedura za obezbjeđivanje tumačenja na znakovni jezik u javnim postupcima, događajima i zvaničnim interakcijama; - Sprovođenje aktivnosti podizanja svijesti o pravima lica sa oštećenjem sluha i značaju pristupačne komunikacije; - Organizovanje obuka i programa mentorstva za lica sa invaliditetom radi prepoznavanja govora mržnje i korišćenja mehanizama zaštite; - Organizovanje treninga za policijske službenike, pravosuđe, nastavnike i socijalne radnike za prepoznavanje i adekvatno reagovanje na govor mržnje i	samostalno odlučivanje uz minimum 60 obučenih učesnika/ca; - Razvijen najmanje 1 model/mehanizam podržanog donošenja odluka; - Realizovan najmanje 1 program mentorstva i pruženo minimum 30 savjetodavnih usluga za lica sa invaliditetom u cilju jačanja njihove sposobnosti za donošenje odluka i korišćenje pravnih lijekova; - Realizovana najmanje 1 kampanja ili set promotivnih aktivnosti za korišćenje crnogorskog znakovnog jezika i drugih pristupačnih formata komunikacije u javnim institucijama i medijima; - Organizovane najmanje 2 edukacije ili radionice uz minimum 40 učesnika za lica sa oštećenjem sluha radi njihovog aktivnog uključivanja u javni i društveni život; - Razvijen najmanje 1 model/procedura za angažovanje tumača; - Realizovana najmanje 1 kampanja javnog informisanja pravima lica sa oštećenjem sluha i značaju pristupačne komunikacije; - Realizovan najmanje 1 program obuke/mentorstva sa uključenih minimum 40 korisnika/ca za lica sa invaliditetom radi prepoznavanja govora mržnje i korišćenja mehanizama zaštite; - Organizovane najmanje 3 obuke sa minimum 60 obučenih učesnika/ca za prepoznavanje i adekvatno reagovanje na govor mržnje i diskriminaciju prema licima sa invaliditetom; - Uspostavljen ili unaprijeđen sistem monitoringa (broj evidentiranih i analiziranih slučajeva - minimum 50; izrađen najmanje 1 izvještaj sa preporukama; broj preporuka za unapređenje politika i praksi - minimum 5).	
--	---	--

diskriminaciju prema licima sa invaliditetom; - Praćenje, evidentiranje i analiza slučajeva govora mržnje i diskriminacije prema licima sa invaliditetom u cilju identifikacije obrazaca i zagovaranja promjena.		
---	--	--

3. OSTVARIVANJE STRATEŠKIH CILJEVA

3.1. Navesti ključne strateške ciljeve iz sektorske nadležnosti čijem će ostvarenju u 2027. godini doprinijeti projekti i programi nevladinih organizacija.

Strateški cilj(evi) čijem ostvarenju će doprinijeti javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija u 2027. godini	Način na koji će javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija doprinijeti ostvarenju strateških ciljeva (ukratko opisati)
Omogućavanje potpune ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima u skladu sa načelima UN Konvencije o pravima lica sa invaliditetom. Implementacija preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom a koje se odnose na čl.5, čl. 6, čl. 7, čl 8, čl 11, čl.29 Konvencije UN, a u skladu sa gore navedenim tačkama.	Javni konkurs će doprinijeti implementaciji Preporuka Komiteta UN-a o pravima lica sa invaliditetom CRPD u oblasti promocije jednakosti, zabrane diskriminacije, učešća lica sa invaliditetom u političkom i javnom životu, zaštita prava žena sa invaliditetom, zaštita od višestruke i multisektorske diskriminacije, pristup pravdi, jednako priznanje pred zakonom, kao i implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027. godine.

4. JAVNI KONKURSI ZA FINANSIRANJE PROJEKATA I PROGRAMA NVO - DOPRINOS OSTVARENJU STRATEŠKIH CILJEVA IZ SEKTORSKE NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA

4.1. Navesti javne konkurse koji se predlažu za objavljivanje u 2027. godini u cilju doprinosa ostvarenju strateških ciljeva iz sektorske nadležnosti (iz tačke 3.1.), uz prijedlog potrebnih iznosa. Ukoliko postoji mogućnost preklapanja s javnim konkursima iz nacionalnih, sredstava EU ili drugih vanjskih fondova iz nadležnosti neke druge institucije, navesti s kojim organom je potrebno koordinirati oblasti finansiranja.

Naziv javnog konkursa	Iznos	Drugi donatori s kojima je potrebno koordinirati oblasti finansiranja
Zajedno za vidljive promjene	600.000,00€	

4.2. Navesti ko su predviđeni glavni korisnici projekata i programa koji će se finansirati putem javnog konkursa. Ukratko navesti glavna obilježja svake grupe korisnika, njihov broj i njihove potrebe na koje projekti i programi treba da odgovore u 2027. godini.

Opis glavnih grupa korisnika, njihov broj i potrebe
Glavni korisnici projekata i programa NVO koji će se finansirati putem predloženog javnog konkursa su: - lica sa invaliditetom (posebno žene i djevojčice sa invaliditetom, djeca sa invaliditetom/sa smetnjama u razvoja, lica lišena poslovne sposobnosti, pripadnici/ce manjinskih grupa, RE populacija) – prema podacima Monstata 8,54% stanovništva (ima smetnje u obavljanu svakodnevnih aktivnosti, odnosno 53.251)¹⁷. Uzimajući u obzir navedene aktivnosti u sektorskoj analizi, očekivanje je da ovim projektima za 2027. godinu bude obuhvaćen dio stanovništva iz ove ciljane grupe kako bi se unaprijedio njihov položaj (cca 8,54% lica sa invaliditetom). - organi državne uprave, kroz učestvovanje na edukacijama koje će realizovati NVO organizacije, razmjenu znanja i iskustva sa ekspertima koji će biti predavači na edukacijama. (cca 300 predstavnika organa državne uprave); - organi lokalne samouprave, kroz učestvovanje na edukacijama o primjeni antidiskriminacionog zakonodavstva i mehanizmima zaštite, kao i učestvovanje na edukacijama o primjeni Strategije za zaštitu od diskriminacije na lokalnom nivou (cca 150 predstavnika organa lokalne samouprave); - sudstvo, tužilaštvo, inspekcijски organi, policijski organi, kao polaznici edukacija o primjeni antidiskriminacionog zakonodavstva i prakse zemalja u okruženju (cca 150 predstavnika organa);

¹⁷ <https://monstat.org/cg/novosti.php?id=4375>

- javnost, kroz podizanje nivoa svijesti i znanja o zaštiti ljudskih prava i zaštiti od diskriminacije lica sa invaliditetom (623 633 građana).¹⁸
- mediji, privatni i javni.

Potrebe navedenih glavnih grupa korisnika su:

- osigurati da žene i djevojčice s invaliditetom budu sposobne da žive samostalno i u potpunosti učestvuju u svim oblastima života na ravnopravnoj osnovi sa drugima, a posebno na ravnopravnoj osnovi sa svojom referentnom populacijom;
- poštovati prava žena i djevojčica s invaliditetom potrebno je njegovati na svim nivoima obrazovnog sistema, uključujući svu djecu od najranije dobi;
- pokrenuti i održavati efikasne kampanje podizanja svijesti javnosti o pravima i osnovnim slobodama žena i djevojčica s invaliditetom u pogledu svih društvenih oblasti koja su od značaja za navedeni segment populacije;
- raditi sa ženama i djevojčicama s invaliditetom na njihovim osnovnim pravima i poznavanju procedura koje moraju da primjene da bi ih ostvarile;
- preduzeti mjere kako bi se osiguralo da žene i djevojčice s invaliditetom imaju pristup zdravstvenim uslugama koje su osjetljive na pol i invaliditet, uključujući rehabilitaciju vezanu za zdravlja;
- konsolidovati bazu podataka o djeci s invaliditetom/djeci sa smetnjama u razvoju i nastaviti s modernizacijom i povezivanjem postojećih sistema, kao i razvrstavanjem podataka o djeci s invaliditetom/djeci sa smetnjama u razvoju za potrebe donošenja politika zasnovanih na dokazima;
- uspostaviti politike i programe koji će osigurati pravo djece s invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju da izraze svoja mišljenja o svim pitanjima koja se tiču njih;
- preduzeti brze mjere usmjerene na deinstitutionalizaciju djece i dodijeliti sva neophodna sredstva kako bi osigurala da imaju pristup svim potrebnim uslugama u kontekstu zaštite u zajednici umjesto u kontekstu dnevnih centara ili bilo kojeg drugog segregiranog okruženja;
- poboljšati pristup djece s invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju i kvalitet predškolskom i stručnom obrazovanju, kroz obuku stručnjaka i bolje usmjerene aktivnosti podizanja svijesti među roditeljima;
- razvijati djelotvorne i kvalitetne usluge podrške u zajednici za roditelje koji se brinu o djeci s invaliditetom/djeci sa smetnjama u razvoju. S tim u vezi, akcenat je i na povećanju raznovrsnosti i spektra usluga i pružalaca usluga socijalne i dječje zaštite zasnovanih na porodici i zajednici u smislu kapaciteta, broja dostupnih mjesta, geografske distribucije;
- osigurati neometan pristup djece pravdi i pravosuđu po mjeri djeteta, uzimajući u obzir posebne potrebe djece sa smetnjama u razvoju (integracija u politike, razrada procedura i mehanizama nadoknade koji su prilagođeni potrebama ove djece);
- razviti strateški i institucionalni okvir u cilju adresiranja diskriminacije lica s invaliditetom u oblasti pristupačnosti
- prikupiti podatke i evidenciju koje će precizno ukazati na broj objekata koji ne ispunjavaju kriterijume za pristupačnost lica s invaliditetom
- povećati broj objekata u javnoj upotrebi koji ispunjavaju uslove za pristupačnost licima s invaliditetom.
- edukovati državne i lokalne službenike i namještenike, vršiocje javnih funkcija, kao i svih ostalih društvenih kategorija, o konceptu pristupačnosti licima s invaliditetom postojećih objekata u javnoj upotrebi;
- obezbijediti uslove za veći nivo korišćenja Brajevog pisma od strane organa državne uprave i organa lokalne samouprave;
- definisati pravni okvir za korišćenje znakovnog jezika i propisivanje obaveznosti korišćenja znakovnog jezika od strane svih nacionalnih i lokalnih sredstava informisanja;

¹⁸ <https://www.monstat.org/cg/novosti.php?id=4329>

- unaprijediti pristupačnost sajtovima i portalima svih organa državne uprave i lokalne samouprave i njihovo prilagođavanje potrebama lica s invaliditetom;
- stvoriti uslove za pristup informacijama licima s invaliditetom koja ne razumiju crnogorski jezik, te licima sa intelektualnim i psiho-socijalnim invaliditetom;
- dalje unapređenje i prilagođavanje saobraćajne infrastrukture potrebama kretanja lica sa različitim vrstama invaliditeta;
- veći nivo dostupnosti informacija o javnom prevozu u formatima pristupačnim za lica s invaliditetom;
- dalje unapređenje pravnog okvira u oblasti saobraćaja u cilju eliminisanja normi koje diskriminišu lica s invaliditetom prilikom pristupa saobraćaju;
- dalje usklađivanje postojećeg zakonodavstva sa Konvencijom, sa naglaskom na razvoj sistema starateljstva i odlučivanja zasnovanog na donošenju odluka koje u potpunosti poštuju autonomiju, integritet, dostojanstvo, volju i preferencije osobe i uspostavlja transparentne i efikasne pravne lijekove za lica s invaliditetom čiji je pravni kapacitet uklonjen;
- razvoj mjera pristupačnosti, kao što je Brajova azbuka, pružanje tumačenja znakovnog jezika, alternativni načini komunikacije i formati lakog čitanja, koje će biti dostupne na nediskriminatoran način u svim fazama sudskog i upravnog postupka;
- obuka i jačanje kapaciteta službenika za primjenu pristupa ljudskih prava prilikom sprovođenja sudskih i upravnih postupaka;
- veći nivo dostupnosti besplatne pravne pomoći licima s invaliditetom;
- razvoj kredibilnih izvora podataka i sudskih registara o postupcima gdje se kao učesnici javljaju lica s invaliditetom;
- nastavak i obezbjeđenje dodatnih uslova za bolju pristupačnost licima s invaliditetom objektima i informacijama od značaja za vođenje sudskih i upravnih postupaka;
- razvoj sistema socijalne zaštite lica s invaliditetom zasnovanog na nediskriminatornom i multisektorskom pristupu, gdje će primarni akcenat biti na integraciji pristupa zasnovanog na eliminaciji siromaštva sa kojim se suočavaju lica s invaliditetom, uvezivanjem sa sistemima obrazovanja, pristupu zdravlju i zapošljavanju;
- povećanje izdvajanja i racionalnija alokacija budžetskih sredstava za razvoj usluga socijalne i dječije zaštite;
- izmjene i dopune postojećeg pravnog okvira u oblastima socijalne i dječije zaštite, ograničavanja poslovne sposobnosti i kroz zakonsko prepoznavanje mladih s invaliditetom kao posebne kategorije;
- unaprijediti nivo ekonomske autonomije žena s invaliditetom kroz uspostavljanje odgovarajuće procedure koje će ženama s invaliditetom omogućiti da zahtijevaju svoju zaradu ili naknadu u slučaju da ih članovi porodice oduzmu od njih i da obezbijede da se naknade direktno prenose na žene s invaliditetom, a ne na njihove članove porodice;
- unaprijeđenje pravnog okvira u pogledu prava na alimentaciju žena s invaliditetom, napuštenih od strane partnera i obezbjeđenje adekvatne socijalne naknade za žene koje se nalaze u stanju socijalne potrebe;
- prikupiti podatke o svoj djeci s invaliditetom/djeci sa smetnjama u razvoju na lokalnom nivou i osigurati da svako dijete ima pravo na invalidninu, kako bi imali životni standard iznad nivoa egzistencije;
- razviti usluge podrške u zajednici (fokus na psiho-socijalnoj podršci porodici), usmjeriti rad centara za dnevni boravak za podršku obrazovnim i zdravstvenim ustanovama;
- dalje usklađivanje postojećeg zakonodavstva u oblasti privatnih i porodičnih odnosa sa standardima definisanim Konvencijom UN o pravima lica s invaliditetom;

- obezbijediti sve neophodne uslove da lica s invaliditetom mogu ostvariti svoje pravo na zasnivanje bračne zajednice, roditeljska prava i pravo na usvajanje na ravnopravnoj osnovi s drugim licima;
- unapređenje okvira usluga podrške u zajednici koje se pružaju roditeljima s invaliditetom;
- obezbijediti uslove da žene s invaliditetom ne izgube starateljstvo i kontakt sa svojim djetetom na osnovu njihove invalidnosti ili na osnovu toga podižu svoje dijete sami. Akcenat je na obezbjeđenju podrške zajednice ovim majkama;
- dalje unapređenje postojećeg pravnog okvira u cilju obezbjeđenja poštovanja prava djece s invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoja;
- obuka i jačanje kapaciteta nastavnog kadra u odnosu na kvalitetno inkluzivno obrazovanje i dalje prilagođavanje i inkluzivnost školskih materijala, nastavnih planova i programa;
- prikupljanje podataka i razvoj pristupačnog okruženja za poboljšanje dostupnosti redovnih škola i tercijarnog obrazovanja djeci s invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoja;
- razvoj pristupačnog okruženja i dalje prilagođavanje i inkluzivnost školskih materijala, nastavnih planova i programa;
- revizija sistema procjene djece s invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju za upis u školu;
- razvoj servisa podrške za uključivanje mladih s invaliditetom/mladih sa smetnjama u razvoju u obrazovni sistem;
- usklađivanje pravnog okvira sa oblasti zaštite od diskriminacije po osnovu invaliditeta u oblasti rada i zapošljavanja s odredbama Konvencije UN-a o pravima lica s invaliditetom;
- pružanje podsticaja poslodavcima da zapošljavaju lica s invaliditetom, odnosno potrebno je preusmjeriti akcenat sa obaveznog zapošljavanja lica s invaliditetom u određenom broju (kvoti) i garantovanju prava lica s invaliditetom na mjere neophodne za postizanje njihove ravnopravnosti u ovoj oblasti;
- smanjiti stepen diskriminacije nezaposlenih lica s invaliditetom kroz pružanje šanse za rad i širi opseg/dijapazon poslova;
- veći nivo primjene instituta afirmativne akcije u cilju zapošljavanja lica s invaliditetom koji ispunjavaju osnovne kriterijume za obavljanje ponuđenih poslova;
- stvaranje uslova za napredovanje lica s invaliditetom baziranom na pristupu lišenom diskriminacije i stereotipa;
- veći nivo državne pomoći sjevernom regionu u cilju poboljšanja ekonomskih uslova za rad i zaposlenje lica s invaliditetom;
- prikupljanje kategorisanih statističkih podataka o stopi zaposlenosti i stanju lica s invaliditetom, razvrstane prema polu, starosti, vrsti zaposlenja i plati;
- omogućiti opremanje radnog mjesta, prilagođavanje radnog mjesta u skladu sa razumnim adaptacijama i potrebama lica s invaliditetom;
- omogućiti doedukaciju već zaposlenih lica s invaliditetom na načelima pristupačnosti i jednakosti;
- smanjenje nivoa diskriminacije sa kojim se suočavaju lica s invaliditetom prilikom pristupa zdravstvenoj zaštiti i uslugama;
- reforma pravnog okvira u oblasti zdravstvene zaštite kako bi se osiguralo jednako ostvarivanje prava licima s invaliditetom, kao i poboljšao pristup medicinskoj rehabilitaciji, pristupačnim i visokokvalitetnim asistivnim tehnologijama i pomagalicama;
- stvaranje uslova da sva lica s invaliditetom imaju pristup pravovremenim i kvalitetnim zdravstvenim uslugama, uključujući i na lokalnom nivou;
- dalje usaglašavanje postojećeg pravnog okvira od značaja za eliminaciju svih oblika diskriminacije sa kojim se suočavaju lica s invaliditetom u oblasti pristupa zdravstvenoj zaštiti i uslugama;
- usluge i informacije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju moraju biti potpuno dostupne licima s invaliditetom, uključujući povećanje broja dostupnih ginekoloških stolica i obezbjeđivanje adekvatnih informacija u pristupačnim formatima i alternativnim metodama komunikacije za sve žene i djevojčice s invaliditetom u vezi sa njihovim seksualnim i reproduktivnim pravima;

- uklanjanje svih fizičkih prepreka vezanih za arhitektonski dizajn zdravstvenih ustanova, medicinske opreme ili transporta;
- puna implementacija propisa kojim se zabranjuje prisilna sterilizacija u svim okolnostima;
- smanjenje nivoa troškova sa kojima se suočavaju lica s invaliditetom prilikom korišćenja zdravstvene zaštite i usluga;
- sprovođenje obuka zaposlenih u redovnim zdravstvenim službama o pravima sadržanim u Konvenciji, kao i preuzimanje modela ljudskih prava umjesto dominirajućeg medicinskog modela;
- stvaranje uslova da se sva zdravstvena zaštita i usluge pružene licima s invaliditetom, uključujući i sve usluge mentalnog zdravlja i službi, zasnovani na slobodnoj;
- sprovesti izmjene i dopune postojećeg pravnog okvira u cilju omogućavanja licima s invaliditetom da u potpunosti koriste svoje pravo glasa i kandidovanja na izborima. Poseban akcenat je na uvođenje instituta afirmativne akcije kroz izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika;
- stvaranje uslova za nesmetan fizički pristup licima s invaliditetom biračkim mjestima i dalji razvoj mehanizama kako bi se osigurala tajnost glasačkog listića bez obzira na oblik invalidnosti;
- dostupnost izbornih materijala i informacija u pristupačnim formatima licima s invaliditetom;
- sprovođenje javnih kampanja namijenjenih cjelokupnom društvu u cilju podizanja svijesti o značaju i koristima većeg učešća lica s invaliditetom u političkom i javnom životu zajednice;
- poboljšanje socio-ekonomske situacije u kojoj žive lica s invaliditetom u cilju stvaranja materijalnih uslova za njihovu uključenost u politički i javni život zajednice;

Većina potreba navedene su u preporukama Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom, o kojima je Crna Gora dužna izvijestiti Komitet u 2027. godini kao i novoj Strategiji za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027 godine, Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakonu o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

Bitno je naznačiti značajnu ulogu svih nosilaca aktivnosti i partnera u sprovođenju politike za zaštitu prava lica sa invaliditetom, imajući u vidu da one sprovode aktivnosti koje direktno utiču na zaštitu prava od diskriminacije lica sa invaliditetom.

4.3. Navesti očekivani ukupni broj ugovorenih projekata, odnosno ugovora koji se planira zaključiti s nevladinim organizacijama na osnovu javnog konkursa.

Očekivani broj projekata koji se planira finansirati / broj ugovora koje se planira zaključiti s NVO	
Naziv javnog konkursa	Zajedno za vidljive promjene

Očekivani broj projekata/programa	25

4.4. Navesti najviši i najniži iznosi finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu pojedinačnog javnog konkursa navedenog u tački 4.1.

Naziv javnog konkursa: „ Zajedno za vidljive promjene “	
Najniži iznos finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu javnog konkursa: 15.000 EURA	Najviši iznos finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu javnog konkursa: 30.000 EURA

NAPOMENA: stavom 4 člana 32ž. Zakona o NVO, definisano je: **“Ukupan iznos sredstava koja se na osnovu javnog konkursa mogu dodijeliti nevladinoj organizaciji za finansiranje projekta, odnosno programa, ne može preći 20% od ukupno opredijeljenih sredstava koja se raspodjeljuju na osnovu tog konkursa.”**

5. KONSULTACIJE SA ZINTERESOVANIM NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

5.1. Navesti na koji način je u skladu sa važećim propisima obavljen proces konsultovanja NVO u procesu pripreme sektorske analize.

Metoda konsultacija (npr. web, email, konsultativni sastanak, itd.)	Datumi sprovedenih konsultacija	Naziv NVO koje su učestvovalе u konsultacijama

6. KAPACITETI ZA SPROVOĐENJE JAVNOG KONKURSA

6.1. Navesti broj službenika/ica i spoljnih saradnika koji će biti zaduženi za sprovođenje javnog konkursa i praćenje realizacije finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija (uključujući najmanje jednu terensku posjetu, prilikom koje će se provjeravati izvršavanje ugovornih obaveza, namjensko trošenje sredstava, te postizanje rezultata planiranih javnim konkursom i odobrenim projektom/programom).

Naziv javnog konkursa	Broj službenika/ica zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija	Imena službenika/ica zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija
Zajedno za vidljive promjene	3 službenika/ce	Irena Rakočević
		Jelena Đurišić
		Anđelka Kljajević

Ovjera ministra:

Fatmir Gjeka		
Ime i prezime	M.P.	 Potpis

